

Élő történelem

Iparművészeti feladatok a füzéri vár enteriőrjének helyreállításában

Fotó: Szatmári Zsolt

A füzéri felsővár enteriőre, az ún. Hosszúbolt. Kutatás és terv: Lukács Zsófia. Bútorrekonstrukció: Bács Generál Kft., tárgyrekonstrukció: Smart Info Kft. Építőipari kivitelezés: Laki Épületszobrász Zrt. A kiállítás kurátora: Várkonyi Gábor / Interior of the Upper Castle of Füzér, the so-called Long Vault. Research and design: Zsófia Lukács, furniture reconstruction: Bács Generál Co., object reconstruction: Smart Info Co., building contractor: Laki Construction Co. Ltd., exhibition curator: Gábor Várkonyi

2016

► A zempléni hegyekben magasodó füzéri vár a 16. században élte virágkorát, de legtöbbet a 17. századi mindennapjairól tudunk. Ez időtől kezdve háromezren átvesztették falai, míg a 20. század végén sok-sok szakember negyvenévi kutatómunkájával

és egy község kitartó hite nyomán az épületet rekonstruálták¹. Tették ezt annak érdekében, hogy bemutassák, hogyan működött egy észak-magyarországi vár a mindennapokban.

Míg az építész a vár falainak korhű visszaépítésére

**A füzéri felsővár
enteriőrje, a Nyulak
háza. Kutatás és terv:
Lukács Zsófia. Fal-
festmény-rekonstrukció:
Nemessányi Klára és
Boromisza Péter,
bútorrekonstrukció:
Bács Generál Kft.,
tárgyrekonstrukció:
Smart Info Kft.
A kiállítás kurátora:
Várkonyi Gábor /
Interior of the Upper
Castle of Füzér,
the House of Rabbits.
Research and design:
Zsófia Lukács,
wall-painting
reconstructions: Klára
Nemessányi and Péter
Boromisza, furniture
reconstruction:
Bács Generál Co.,
object reconstruction:
Smart Info Co.,
exhibition curator:
Gábor Várkonyi
2016**

Fotó: Pazárik Informatikai Kft.

koncentrált, a belsőépítész feladata ezúttal nem a művészi téralkotás, hanem az enteriőrök *biteles rekonstrukciója* volt. Egyszerre kutatómunka és intuitív tárgyrekonstrukció: annak bemutatása, hogy hogyan élt a vár népe a 17. században. Ezt a várleltárak (úgynevezett inventáriumok) és egyéb források alapján ismerjük. A leltárak egymást 3–10 évente követve ötvenévi időszakot fednek le. Több oldalon keresztül, helyiségről helyiségre haladva veszik számba az egyes szobákat, az abban található tárgyakat, használati eszközöket, a hiányzó ablaküvegektől kezdve a kályhákon, nyoszolyákon át a törött vascsákyáig mindent.

Különleges lehetőség és különös feladat volt ez a belsőépítész számára: a szövegben kódolt valóság dekódolása és életre keltése. A 2005-ös várhelyreállítási koncepció kidolgozásakor lehetőséget láttunk a korból berendezés visszaállítására, ahol a fő cél a látvá-

nyon keresztül történő befogadás lehetőségének megteremtése volt (tablók és magyarázó szövegek kizárásával vagy koncentrált megjelenítésével). Hiszem, hogy a múlt megtapasztalása a jelen világunk, élethelyzetünk pontosabb értékelését is lehetővé teszi, nem csupán szórakoztat. A rekonstrukció egyúttal a régi, kihalófélben levő kézművesmesterségek továbbélését, sok esetben felelevenítését is elősegítette.

Jelenleg a füzéri az ország egyetlen olyan vára, amelynek 17. századi állapota teljes egészében reprezentálható, ahol a terek a pincétől a padlásig rendelkezésre állnak, ahol az inventáriumoknak köszönhetően tökéletesen rekonstruálhatóvá vált a berendezés, ahol megvalósulhatott a korszak magyarországi bútor- és enteriőrművészetének kötöttségektől mentes bemutatása.

Az ebből a korból származó eredeti bútorok és tár-

A füzéri felsővár enteriőrjének, az ún. Hosszúboltnak részlete, festménnyel. Kutatás és terv: Lukács Zsófia.

Festmény: Hlavács Tibor és Tordai Márta, bútorekonstrukció: Bács Generál Kft. Építőipari kivitelezés: Laki Épületszobrász Zrt. A kiállítás kurátora: Várkonyi Gábor / Detail of the interior of the Upper Castle of Füzér, the so-called Long Vault, with a painting. Research and design: Zsófia Lukács, painting: Tibor Hlavács and Márta Tordai, furniture reconstruction: Bács Generál Co., building contractor: Laki Construction Co. Ltd., exhibition curator: Gábor Várkonyi
2016

gyak csak elszórtan, múzeumokban tekinthetők meg, olyan enteriőrszerű helyzetben, amit az adott múzeum gyűjteményi anyaga lehetővé tesz. Itt azonban szükség volt olyan tárgytipusok és tárgykapcsolatok megidézésére is, melyek elpusztultak, eredeti darabokból nem lettek volna „megépíthetőek”.

Alapvető döntés volt, hogy csupa újonnan készített tárggyal rendezzük be a várat: múzeumokban² őrzött eredeti darabok arányait, kialakítását alapul véve számtalan olyan tárgytypust is rekonstruáltunk, melyeket csak ábrázolások, leírások alapján ismerünk. Ilyenek például a ruhatartó rudak, vagy a fogasok. Analógiaként enteriőröket, az adott kor tipikus berendezési módjait ábrázoló korabeli, hazai metszeteket, festményeket használtunk fel. (Az észak-magyarországi vidéki várak jellemző bútortípusait, enteriőrtípusát és tárgytypusát kellett megtalálnunk.) Ugyanígy vetjük számba a textileket, szőnyegeket is, illetve a sok apró használati tárgyat, melyek összegyűjtését és feldolgozását követően állt össze egy-egy várhelyiség rekonstrukciója.

A Füzéren megvalósított bútorok egyike sem másolat, hanem több elemből, részletből „összegyűrt” olyan berendezési tárgy, amelynek kialakítása a lehető legjobban közelíti meg az inventáriumokban rögzített képet. A kiviteli tervek a kiállítási forgatókönyv és pontos eszközlista alapján készültek el. Az egyes tárgyak rekonstrukciójához szinte minden forrást felhasználunk: írott, képi és tárgyi analógiákat, nyelvészeti elemzést, régészeti leleteket. Nemcsak a közeli és távolabbi múzeumok bútoranyagát vizsgáltuk meg,

Fotó: Lukács Zsófia

hanem a korból fellelhető magyar vonatkozású, valamint a hazai bútorművességre hatással levő német ábrázolásokat is. A legnagyobb feladat magának a leltárnak az értelmezése volt. Gyakran egyszavas meg-

jelölésből kellett a kontextus és analógiák alapján megtalálni a megfelelő előképeket.

Külön odafigyeltünk a készítés technológiájára is. A tervekhez egy technikortörténeti útmutatót is melléeltünk, amely nemcsak a korabeli kézműveseljárásokat ismertette, hanem azok mai eszközökkel való megvalósíthatóságát is, recepteket, felületek analógiákeit stb. Maguk a tervek már eleve tartalmazták nemcsak a főbb méreteket, hanem minden szabálytalanság, kívánt esetlegesség, kopottság meghatározását is. A közel egyéves munka nyomán elkészült a több mint száz bútór és tárgy gyártmányszintű terve, közbeszerzésre alkalmas leírása. A bútorok tekintetében az egyes részletmegoldásokhoz és díszítésekhez külön analógiákat kellett találni, hogy a hiányzó részeket helyettesíthessük. Egyéb tárgyak esetében szintén a díszítésnél éltünk módosításokkal. Semmiképpen nem szerettünk volna megtévesztő másolatokat készíteni, ugyanakkor az alkalmazott technikával, a felhasznált anyagokkal volt lehetőségünk a mai előállításra utalni. Sok helyütt jeleztük évszámmal, elrejtett feliratokkal az elkészülés valódi dátumát.

A kiállítás tervezése több iparművészeti ágat érin-

tett: a bútorok mellett ötvöstárgyak, üvegek, festmény, ónedények, kerámiák, cserépkályhák, hímzett textilek, terítők, ruhák, kézi kovácsolt tárgyak, fegyverek, kádármunkák, hangszer, pénzveretek, a falak díszítőfestése és könyvek készültek rekonstrukcióként. Ahol csak lehetett, igyekeztünk az eredeti anya-

Velencei serleg (1530) rekonstrukciója.

Kivitelezés: Hlavács Viktor, James Carcass, Tordai Márta.
Fővállalkozó: Smart Info Kft. / Reconstruction of a Venetian goblet (1530). Manufacturers: Viktor Hlavács, James Carcass, Márta Tordai, main contractor: Smart Info Co.
2016, festett, aranyozott, fúvott üveg, 29 x Ø 19 cm

**Velencei serleg (1530)
rekonstrukciója készül
a műhelyben /
A Venetian goblet
(1530) under
reconstruction
in the studio**

Fotó: Tordai Márta – Hlavács Viktor

Fotó: Tordai Márta – Hlavács Viktor

gokat és technikákat bemutatni. Sok esetben igazi kísérletezés folyt az egyes tárgyak kivitelezése során, több változat is készült, míg a legjobb megoldást megtaláltuk. Sajnos a pályázati rendszer miatt leginkább az idő volt szűkre szabva, ennek ellenére sok helyen sikerült az eredeti elképzelést megvalósítani. Tanulságos, hogy a textilek rekonstrukciója a legidőigénye-

Berakással díszített, lombard típusú padszék rekonstrukciója. Terv: Lukács Zsófia.

Kivitelezés: Bács Generál Kft. / Reconstruction of a 'Lombardian' bench chair with inlays. Design: Zsófia Lukács, manufacturer: Bács Generál Co.

diófa, juharfa berakással, kézzel faragott,
153x119x49 cm

Fotó: Lukács Zsófia

Fotó: Pazirik Informatikai Kft.

Oltárterítő a nábrádi úrasztalterítő (1646) úrihímzéses mintájának felhasználásával (részlet). Terv: Lukács Zsófia. Kivitelezés: Ligeti Zsuzsa / Detail of an altarcloth with aristocratic embroidery, applying motifs from the Communion Table Cloth of Nábrád (1646). Design: Zsófia Lukács, manufacturer: Zsuzsa Ligeti

2016, patyolatbatszt, vászon, hernyóselyem fonal, kézzel hímzett, a teljes méret: 55x180 cm

sebb – a legtöbb kompromisszumot itt kellett kötni. A korabeli teljesen kézműipari technológia (a szálak festésétől kezdve a kézi szövésen, csomózáson át, vagy maga a hímzés) ma idő vagy tudás hiányában sokszor megfizethetetlen. Nehezebbre esett az asztalosoknak is levetkőzniük az iskolában oktatott gépi precizitást és tökéletességre törekvést, és elhinni, hogy nem „elrontani” kell a síkot és derékszöveget, hanem szabadkézzel a lehető legjobban megközelíteni azt. Igyekeztünk mindenhol a lehető legkiválóbb kivitelező szakembert megtalálni.³ Szerencsére egyre többen vannak, akiknek gyakorlatuk van műemléki rekonstrukciókban, történelmi kézművestechnikák használatában, sőt, anyag- és technikatörténeti kutatásokat is végeznek sokszor saját kedvtelésükre, illetve van, aki oktatja is mindezt. Ezt a tudásukat most már nemcsak az „élő történelmet” megidéző hagyományörző csoportokban, hanem mint Füüzéren is – műemlék-helyreállítások terén is kamatoztathatják. Elmondható, hogy minden egyes tárgy és feladat kihívás elé állítja a tervezőt és az alkotót is, a kutatás és az alkotás folyamata új ismeretekkel gazdagítja iparművészeti tudásunkat.

LUKÁCS ZSÓFIA
belsőépítész

Jegyzetek

1. A várat Feld István, Juan Cabello, Simon Zoltán és Gál Viktor régészek kutatták, a váreltárakat és urbáriumokat Feld István, Simon Zoltán, Várkonyi Gábor és Lukács Zsófia

dolgozták fel, az elméleti rekonstrukciót Szekér György, Mehrl Nándor, Kelemen Bálint, Buzás Gergely készítette, az építészeti rekonstrukciókat Oltai Péter (1994–2006) és a Hadas Építész Mérnöki Művészeti Kft. Rudolf Mihály vezetésével végezte.

2. Legjelentősebbek: a budapesti Magyar Nemzeti Múzeum és az Iparművészeti Múzeum, a sárospataki, sárvári, vöröskői, kolozsvári vármúzeumok.
3. A kerámiamásolatokat Véninger Péter, az öltözőek rekonstrukcióját Zay Orsolya, az ötvöstárgyakét Lengyel Boglárka és Tordai Márta készítette. Az üveg- és festményrekonstrukciót Hlavács Viktor, a díszítőfestést Balogh Zsófia alkotta.

Metéltmázás kancsó rekonstrukciója 16. századi füzéri töredékek alapján. Kivitelezés: Véninger Péter. Fővállalkozó: Smart Info Kft. / Incised glazed jug reconstructed on the basis of 16th-century fragments found at Füüzér. Manufacturer: Péter Véninger, main contractor: Smart Info Co. 2015, magasság: 30 cm

Fotó: Oláh Zoltán / Smart Info Kft.

Öntál rekonstrukciója a beszercei öntál (1631) mintájának felhasználásával (részlet). Kivitelezés: Tordai Márta és Hlavács Viktor / Detail of the reconstruction of a pewter bowl with motifs from the Pewter Bowl of Beszterce (1631).

Manufacturers: Márta Tordai and Viktor Hlavács

2015, öntött, vésett, patinázott, a teljes méret: Ø 32 cm

Fotó: Tordai Márta – Hlavács Viktor